

Fondbolag

Vägledning inom kundkännedom

Beslutad av Simpts styrgrupp i mars 2019

Innehållsförteckning

3 Vem är kund?	3
Allmän beskrivning av kundbegreppet.....	3
Vem är kund när fondandelar distribueras av distributörer?	3
Bakgrund	3
Rättsliga utgångspunkter.....	4
Vem är kund och ska vara föremål för åtgärder för kundkännedom?.....	4
Bör den underliggande andelsägaren betraktas som verklig huvudman?.....	4
Omfattas fondbolagets andelsägarregister av 3 kap. 25 § penningtvättslagen?.....	5
Andra situationer när frågan om vem som är kund kan uppstå	5
7.1.5 Tidpunkt för identitetskontroll.....	5
7.2 Affärsförbindelsens syfte och art	6
7.3 Uppföljning av affärsförbindelser.....	7
8.4.4 Korrespondentförbindelser med motparter utanför EES	7
9 Åtgärder utförda av utomstående	7

Simpts vägledning tas fram av sju organisationer i finansbranschen och deras medlemmar. Den utgår från medlemmarnas behov av vägledning och är inte avsedd att vara heltäckande.

Vägledningen beskriver hur branschen tolkar och tillämpar penningtvättsregelverket i aktuella delar.

Vägledningen ersätter inte lagar, föreskrifter och andra rättskällor. Dessa måste alltid beaktas och tillämpas i förekommande fall.

Det finns inte någon skyldighet att använda vägledningen. Den som använder vägledningen måste alltid göra bedömningen om vägledningen är tillämplig i det enskilda fallet.

Denna del av vägledningen har tagits fram av medlemmar hos Fondbolagens förening. Vissa andra frågor som fondbolagen också är berörda av – frågor om att avsluta affärsförbindelser, verklig huvudman och personer i politiskt utsatt ställning, PEP – finns i en separat, branschgemensam, del av vägledningen.

Vägledningen ska läsas tillsammans med och kompletterar den grundläggande vägledningen inom kundkännedom. Den grundläggande vägledningen omfattar bl.a. en beskrivning av åtgärder vid låg, normal eller hög risk och tillämpas av fondbolagen när relevant. Rubriknumreringen motsvarar numreringen i den grundläggande vägledningen.

I denna del av vägledningen hänvisas bl.a. till lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (penningtvättslagen).

3 Vem är kund?

Allmän beskrivning av kundbegreppet

Frågan vem som är fondbolagets kund uppstår i vissa sammanhang där investeraren/slutkunden företräds av någon annan. Det måste då göras en bedömning av om det är den som företräder slutkunden som ska betraktas som kund i förhållande till fondbolaget eller om det är slutkunden som ska betraktas som kund, men då introduceras/företräds av någon annan.

Frågeställningen involverar delvis frågor om verklig huvudman såsom i upplägg där nominees i off-shorebolag (både legala företrädare och ägare) kan vara del i upplägg att dölja verklig huvudman. Detta är ett vanligt förekommande upplägg avseende offshorebolag och offshoretuster. I detta fall måste i praktiken verklig huvudman alltid identifieras som en grundläggande åtgärd för kundkännedom.

Vem är kund när fondandelar distribueras av distributörer?

Distributören (registrerad förvaltare) bedöms vara fondbolagets kund.

Den registrerade förvaltaren vidtar å sin sida åtgärder för kundkännedom av underliggande andelsägare. Fondbolaget bör kontrollera och följa upp att den registrerade förvaltaren har nödvändiga rutiner för att motverka penningtvätt och finansiering av terrorism.

Bakgrund

Frågan vem som ska anses vara kund enligt penningtvättslagen när fondandelar distribueras via en registrerad förvaltare är inte specifikt reglerad i penningtvättslagen. Frågan bör besvaras utifrån en tolkning av penningtvättslagens generella bestämmelser.

Ett fondbolag ska, enligt 4 kap. 11 § lagen (2004:46) om värdepappersfonder (LVF), föra eller låta föra ett register över samtliga innehavare av andelar i en fond som fondbolaget förvaltar (andelsägarregister).

Förvaltarregistrering är tillåten för fondandelar enligt 4 kap. 12 § (LVF). Det innebär att en förvaltare som har fått tillstånd till registrering som förvaltare får, på en andelsägares uppdrag, anges i ett fondbolags andelsägarregister i stället för andelsägaren. Förvaltaren anges då i registret som andelsägare för kunds räkning. Detta gäller även för specialfonder enligt 12 kap. 5 § lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder. Det är typiskt sett kreditinstitut och värdepappersbolag som är förvaltare. När en förvaltare finns angiven i andelsägarregistret för kunds räkning, saknar fondbolaget uppgift om vem som är underliggande andelsägare.

Rättsliga utgångspunkter

Utgångspunkten är att det i regel inte finns någon skyldighet att tillämpa bestämmelserna i penningtvättslagen avseende kundens kunder.

För att bestämmelserna i penningtvättslagen om kundkännedom ska bli tillämpliga krävs att det föreligger en avtalsförbindelse (grundar kundrelationen) och en affärsförbindelse (grundar skyldigheten att vidta åtgärder för kundkännedom). Fondbolaget ingår en avtals- och affärsförbindelse med andelsinnehavaren, dvs. den som anges i andelsägarregistret för en värdepappersfond eller specialfond.

Vem är kund och ska vara föremål för åtgärder för kundkännedom?

När fondbolaget säljer andelar direkt till en (blivande) andelsägare uppstår en avtalsförbindelse dem emellan. Andelsägaren är fondbolagets kund och etableringen av affärsförbindelsen medför en skyldighet för fondbolaget att vidta åtgärder för kundkännedom när det gäller andelsägaren.

När fondandelar distribueras via en registrerad förvaltare uppstår en avtalsförbindelse enligt penningtvättslagen mellan fondbolaget och den registrerade förvaltaren. Den registrerade förvaltaren är då fondbolagets kund och etableringen av affärsförbindelsen medför en skyldighet för fondbolaget att vidta åtgärder för kundkännedom när det gäller den registrerade förvaltaren.

En registrerad förvaltare agerar på uppdrag av en underliggande andelsinnehavare. Mellan den registrerade förvaltaren och den underliggande andelsägaren finns en avtalsförbindelse. I egenskap av verksamhetsutövare enligt penningtvättslagen är den registrerade förvaltaren skyldig att vidta åtgärder för kundkännedom vid etableringen av affärsförbindelsen med andelsägaren.

Fondbolag har generellt sett ingen information om vilka de underliggande andelsägarna är när innehavet är förvaltarregistrerat. Förvaltarregistrering är i dag en utbredd företeelse på den svenska fondmarknaden. Det saknas anledning att anta att lagstiftaren har haft för avsikt att, genom penningtvättsregelverket, ändra förutsättningarna för förvaltarregistrering. Slutsatsen blir alltså att den registrerade förvaltaren är kund enligt penningtvättslagens mening till fondbolaget och den underliggande andelsinnehavaren är kund till förvaltaren, dvs. kundens kund. Det bedöms inte finnas någon skyldighet för fondbolaget att vidta åtgärder för kundkännedom när det gäller de underliggande andelsägarna.

Det kan vara lämpligt att fondbolaget har som rutin att kontrollera och följa upp att förvaltaren i sin tur har nödvändiga rutiner för att motverka penningtvätt och finansiering av terrorism. Den registrerade förvaltaren utför åtgärder för kundkännedom i förhållande till andelsägarna och för register över kundernas innehav.

Bör den underliggande andelsägaren betraktas som verklig huvudman?

En möjlig tolkning av penningtvättsregelverket skulle kunna vara att den registrerade förvaltarens kunder ska anses vara sådana fysiska personer till vars förmån förvaltaren agerar och därmed verkliga

huvudmän till förvaltaren enligt 1 kap. 3 § första stycket 2 lagen (2017:631) om verkliga huvudmän. Det bedöms dock inte finnas stöd för att detta skulle vara lagstiftarens avsikt. En sådan tolkning skulle också få uppenbart orimliga följder. Exempelvis skulle en bank (när den är registrerad förvaltare) behöva betrakta samtliga kunder som innehar fondandelar i en depå som verkliga huvudmän. En sådan tolkning skulle få till följd att banken blev skyldig att anmäla uppgifter om miljontals kunder för registrering i registret över verkliga huvudmän. Slutsatsen är att den registrerade förvaltarens kunder inte ska betraktas som förvaltarens verkliga huvudmän.

Omfattas fondbolagets andelsägarregister av 3 kap. 25 § penningtvättslagen?

En registrering som förvaltare i andelsägarregistret för en fond omfattas inte av regleringen av klientmedelskonton och alltså inte heller av 3 kap. 25 § penningtvättslagen.

En registrerad förvaltare får, på andelsägares uppdrag, anges som förvaltare av andelar i en fond. En förvaltarregistrering är alltså en notering i andelsägarregistret om att förvaltaren förvaltar andelar för kunds räkning. I fondbolagets andelsägarregister finns det således andelar registrerade som tillhör annan än förvaltaren. Förvaltaren har i sin tur uppgifter om vilka underliggande andelsägare som finns. Fondbolagets andelsägarregister ska dock inte sammanblandas med ett konto. Fondbolaget tillhandahåller inte förvaltaren (kunden) ett konto. Det finns därmed inte heller på grund av bestämmelserna om klientmedelskonton någon skyldighet för fondbolaget att identifiera och kontrollera identiteten på den underliggande andelsägaren och det blir därmed inte heller aktuellt att tillämpa bestämmelsen i 3 kap. 25 § penningtvättslagen.

Andra situationer när frågan om vem som är kund kan uppstå

I upplägg med s.k. matarfonder och mottagarfonder (se mer om sådana fonder i prop. 2010/11:135 s. 143 ff) bedöms det fondbolag som företräder matarfonden vara kund i penningtvättslagens mening i förhållande till det fondbolag som företräder mottagarfonden. Detta bedöms normalt innebära att reglerna om förenklade åtgärder för kundkännedom kan tillämpas, om inte skäl talar för en annan bedömning utifrån risk.

7.1.5 Tidpunkt för identitetskontroll

För tillämpningen av 3 kap. 9 § andra stycket penningtvättslagen är det ovidkommande huruvida betalning tillförts fonden innan fondandelar utfärdas eller inte. Identitetskontrollen av kunden, samt övriga åtgärder för kundkännedom, måste dock ske innan fondandelar utfärdats, oavsett när betalning sker. Detta gäller under förutsättning att risken för penningtvätt och finansiering av terrorism är låg (tredje stycket).

Enligt 4 kap. 10 a § LVF får ett fondbolag utfärda en fondandel bara om det är säkerställt att betalning tillförs värdepappersfonden inom rimlig tid. Ett fondbolag kan således välja att antingen vänta med att utfärda fondandelar till dess att betalning har tillförts fonden eller så kan fondbolaget utfärda fondandelar efter att ha gjort bedömningen att betalningen kommer att tillföras fonden inom rimlig tid. En sådan bedömning kan grunda sig på kontroll av köparens finansiella status och betalningsförmåga eller genom att fondbolaget kräver bankgaranti för betalningen. Skulle betalning trots detta inte inflyta, makuleras de utfärdade fondandelarna. Alla kostnader som kan uppstå till följd av detta, såsom kostnader för administrativ hantering, transaktionskostnader och eventuella kursförluster, ska bäras av fondbolaget (prop. 2010/11:135 s. 300).

Då fondbolaget tar emot betalning innan fondandelar utfärdas skulle det kunna argumenteras för att ett kundförhållande inleds enligt LVF innan identitetskontroll av kunden och verklig huvudman har slutförts enligt penningtvättslagen. Frågan har inte klagjorts, men det synes framgå av prop.

2008/09:70 s. 82 att penningtvättslagen äger företräde framför sådana fondbestämmelser som innebär att fondandelar ska bokas så snart betalning har skett.

En metod kan vara att fondbolag tillämpar den s.k. tvåstegsmetoden, som bygger på att fondbolaget har som rutin att i ett första steg, via intresseanmälningar, uppnå kundkännedom och i ett andra steg låta kunden teckna fondandelar, t.ex. genom att tillämpa ett system med kundnummer som skickas till kunden. Först vid angivande av detta kundnummer kan fondbolaget genomföra en köporder.

Etablerande av affärsförbindelse i fondverksamhet bör anses ske då fondandelar utfärdas för en kunds räkning. Detta bör gälla såväl om betalning tillförs innan fondandelar bokas eller om fondandelar bokas under förutsättning att det är säkerställt att betalning tillförs inom rimlig tid. Fondbolag kan således välja att etablera eller fortsätta att tillämpa rutiner som bygger på att kunds betalning sker innan fondandelar utfärdas under förutsättning att kundens eller den verkliga huvudmannens identitet har kontrollerats.

7.2 Affärsförbindelsens syfte och art

Blanketten nedan kan användas som stöd vid inhämtande av information om affärsförbindelsens syfte och art.

Kundinformation om affärsförbindelsens syfte och art

Upplýsingar:

Enligt lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism (penningtvättslagen) ska som ett led i vidtagande av grundläggande åtgärder för kundkännedom inhämtas information om affärsförbindelsens syfte och art (3 kap. 12 § penningtvättslagen). Vänligen markera tillämpliga alternativ.

För kunder hos bolag som driver verksamhet enligt lagen (2004:46) om värdepappersfonder (fondbolag) kan syftet med affärsförbindelsen vara fondsparande.

KUNDUPPGIFTER (namn, adress, personnummer):

A) AFFÄRSFÖRBINDELSENS SYFTE

Syftet med affärsförbindelsen är fondsparande enligt lagen om värdepappersfonder

B) AFFÄRSFÖRBINDELSENS ART

- Engångssparande (engångsbelopp)
- Engångssparande med senare övergång till periodiskt sparande
- Periodiskt sparande (månadsvis)
- Periodiskt sparande (annan intervall)
- Uppskattat belopp på årsbasis av sparande
- Aktiv kund – högre rörlighet mot olika placeringsformer

7.3 Uppföljning av affärsförbindelser

Utgångspunkten är att affärsförbindelsen bör följas upp om kunden utför aktiviteter. Om kunden inte rör sina fondandelar bedöms normalt sett inte några uppföljningsåtgärder behöva vidtas.

Om fondbolag erbjuder flera andelsklasser i en fond och kunden vill förvärva fondandelar i en annan andelsklass än den andelsklass som den första investeringen gjordes i, bör utgångspunkten från ett penningtvättslagsperspektiv vara att fondandelar i olika andelsklasser inom en fond bedöms som en produkt. En samlad bedömning bör dock göras utifrån kundtyp/profil och villkor i respektive andelsklass i vad mån uppdatering av kundkännedom behövs.

Däremot kan andra parametrar såsom investeringens storlek och att detta belopp väsentligt avviker från affärs- och riskprofil, vara grund för att uppdatera kundkännedom.

8.4.4 Korrespondentförbindelser med motparter utanför EES

Korrespondentförbindelser förekommer sällan i fondverksamhet. Fonder säljs antingen direkt till andelsägarna eller via andra aktörer, såsom värdepappersbolag och banker (distributörer). I många fall är distributören förvaltarregistrerad, vilket innebär att distributören står som kund i fondbolagets andelsägarregister. I fondens andelsägarregister registreras därför antingen direktkunden eller den förvaltarregistrerade distributören.

9 Åtgärder utförda av utomstående

Situationen där fondbolaget förlitar sig på en utomståendes åtgärder för att uppnå kundkännedom ska inte sammanblandas med situationer där det finns en slutkund som inte är fondbolagets kund och som därmed inte behöver kontrolleras. Det främsta exemplet på sådana situationer är då ett annat företag, med tillstånd för förvaltarregistrering tecknar andelar för en kunds räkning och det alltså är förvaltaren som registreras i andelsägarregistret. I de fallen är det helt klart att det är det förvaltarregistrerade företaget som är fondbolagets kund och det är avseende det bolaget som åtgärder för kundkännedom ska vidtas.